

Σεμινάριο Καινοτομίας: 18 Ιουλίου 2017, Μουζάκι

Σεμινάριο Καινοτομίας

Έκθεση

Μουζάκι

18 Ιουλίου 2017

Σεμινάριο Καινοτομίας: 18 Ιουλίου 2017, Μουζάκι

Περιεχόμενα

Περίληψη	3 σελ
Παρουσίαση της διαγνωστικής μελέτης	5 σελ
Εμπόδια για την υιοθέτηση και προώθηση του οράματος	7 σελ
Καινοτομίες	12 σελ
Συμπεράσματα	16 σελ

• **Περίληψη (GR)**

Το Σεμινάριο Καινοτομιών με αντικείμενο «Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις και δράσεις για τη διαχείριση, ανάδειξη και αξιοποίηση της Πίνδου και Χασίων ως περιοχών Υψηλής Φυσικής Αξίας» που πραγματοποιήθηκε στο Μουζάκι στις 18 Ιουλίου είχε ως κεντρικό στόχο την:

- α) υιοθέτηση ενός κοινού οράματος για την υποστήριξη των αγροτικών παραγωγικών συστημάτων HNV της περιοχής,
- β) διερεύνηση των εμποδίων και δυνατοτήτων ώστε οι τοπικοί φορείς να προωθήσουν το κοινό τους όραμα αναζητώντας τις αποτελεσματικότερες μορφές συνεργασίας και συντονισμού,
- γ) αναζήτηση καινοτομικών δράσεων ικανών να στηρίξουν το χαρακτήρα ΥΦΑ των παραγωγικών αγροτικών συστημάτων αλλά και την προώθηση των προϊόντων τους

Συζητήθηκαν τα βήματα που πρέπει να ακολουθηθούν, τα εργαλεία που θα επιλεγούν καθώς και οι καινοτομίες που μπορεί να υιοθετηθούν γι' αυτό το σκοπό. Αποφασίστηκε σε πρώτη φάση η αξιοποίηση της πρωτοβουλίας δικτύωσης των Δήμων της LA η οποία εκπροσωπείται από τον Φορέα ΠΙΝΔΟΣ για τη δημιουργία μιας νέας μορφής διακυβέρνησης με κεντρικό στόχο την υποστήριξη των HNVF της LA. Για την ενίσχυση αυτής της απόφασης δημιουργήθηκε μια επιτροπή πρωτοβουλίας για τη δικτύωση των νέο-εισερχόμενων αγροτών αρχηγών εκμεταλλεύσεων ΥΦΑ. Επίσης, τα ερευνητικά εργαστήρια τριών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων και των δύο τοπικών αναπτυξιακών εταιρειών δεσμεύτηκαν να προχωρήσουν άμεσα στη δημιουργία ενός Κέντρου συντονισμού και υποστήριξης του όλου εγχειρήματος. Οι δύο αυτοί νέοι θεσμοί θα συμμετέχουν στην δομή διακυβέρνησης της LA-HNV. Τέλος, το σύνολο των συμμετεχόντων στο σεμινάριο συμφώνησε να αξιοποιηθεί και να διευρυνθεί περαιτέρω η καινοτομική πρωτοβουλία της εδαφικής συνεργασίας Terra Thessalia ως

- a. μορφή συνεργασίας και συντονισμού και
- b. διαδικασία εγγύησης και προβολής με τη χρήση καινοτομικών εργαλείων του πολυλειτουργικού ρόλου και του χαρακτήρα ΥΦΑ των παραγωγικών συστημάτων της LA.

Στην συνάντηση συμμετείχαν:

- οι Δήμαρχοι του Δικτύου ΠΙΝΔΟΣ
- Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων
- Αναπτυξιακές Εταιρείες Καρδίτσας και Τρικάλων,
- Περιβαλλοντικοί Φορείς (Πράσινη Κιβωτός, ΚΠΕ Μουζακίου),
- Δημόσιες Υπηρεσίες (ΔΑΟΚ Καρδίτσας και Δασαρχεία Τρικάλων),
- Ένωση Αγροτουρισμού Θεσσαλίας,
- Κτηνοτρόφοι και Αγρότες της περιοχής Μουζακίου και Πύλης,
- Εργαστήριο Αγροτικού Χώρου Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

• **Summary (EN)**

The main purpose of the Innovation Seminar in LA Thessalia with subject "Integrated interventions and actions for the management, promotion and exploitation of Pindus and Chasia as High Nature Value areas" that took place in Mouzaki at the 18th of July was:

- a) the adoption of a common vision in order to support the HNV farming systems of the area
- b) the analysis of the barriers and opportunities so that the local bodies can promote their common vision by searching for the most effective cooperation and coordination forms
- c) the search of innovative actions able to support the HNV character of the farming systems and also promote their products

The steps that have to be followed, the tools that will be chosen as well as the innovations that can be adopted for this purpose were discussed. It was decided, in the first place, the exploitation of the initiative, suggested by the Municipalities within the LA, to establish a network represented by the

body PINDOS Network for the creation of a new form of governance with main purpose the support of the LA's HNVF. In order to strengthen this decision an initiative committee was created that will network the farmers that are newcomers and heads of HNV holdings. At the same time the research laboratories of three universities and two local development agencies committed to immediately proceed to the creation of a Coordination and Support center for the attempt. These two new institutions will participate to the governance structure of the HNV LA. Finally, all the participants of the seminar agreed to further exploit and expand the innovative initiative of the Terra Thessalia territorial cooperation as

- a. a collaboration and cooperation form and
- b. a guarantee and promotion procedure with the use of innovative tools of the multifunctional role and the HNV character of the LA's farming systems.

The participants of the meeting:

- the Mayors of PINDOS Network
- National Park of Tzoumerka
- Development Agencies of Karditsa and Trikala,
- Environmental bodies (GreenArc, CEE of Mouzaki),
- Public Services (Department of Rural Economy and Veterinary -DAOK Karditsas and Forestry Office of Trikala),
- Thessaly Agrotourism Association,
- Livestock breeders and farmers from the area of Mouzaki and Pyli,
- Laboratory of Rural Space, University of Thessaly

Παρουσίαση της διαγνωστικής μελέτης

Η παρουσίαση της διαγνωστικής μελέτης για την περιοχή της LA στο σεμινάριο, αφιέρωσε το πρώτο μέρος στην ανάδειξη του χαρακτήρα ΥΦΑ της περιοχής σε σχέση με τα παραγωγικά της συστήματα και τη γενικότερη κοινωνικο-οικονομική της εξέλιξη. Το δεύτερο μέρος στόχευσε στην επισήμανση των τάσεων στην περιοχή με βάση ένα σενάριο business as usual οι επιπτώσεις του οποίου θέτουν σε κίνδυνο τον χαρακτήρα ΥΦΑ της περιοχής και των παραγωγικών συστημάτων της. Παράλληλα, προσδιορίστηκαν οι βασικές κινητήριες κοινωνικές, παραγωγικές και πολιτικές δυνάμεις οι οποίες θα μπορούσαν να στηρίξουν την προώθηση ενός παρεμβατικού σεναρίου τους στόχους του οποίου αντανακλά το προτεινόμενο από την ομάδα εργασίας όραμα¹. Το όραμα αυτό διατυπώθηκε ως εξής:

« Ισορροπη επανάκτηση της περιοχής: οικοδόμηση οριζόντιας μορφής διακυβέρνησης για τη βέλτιστη διαχείριση και προώθηση της κληρονομιάς των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ».

Η διατύπωση αυτού του οράματος η υιοθέτηση και η προώθηση του οποίου θα μπορούσε να περιορίσει ή ακόμη και να αναστρέψει αυτές τις τάσεις βασίστηκε στα εξής δεδομένα:

- Η εμφάνιση μιας κοινωνικής και παραγωγικής δυναμικής η οποία συνδέεται με την παραμονή ή και εγκατάσταση νέων αγροτών,
- Η ενεργοποίηση της σχέσης πεδιάδας-LA μέσω της συνέχισης της συμμετοχής των αποδήμων στις έγγειες σχέσεις και στη διαχείριση των χρήσεων γης των κοινοτήτων της LA, αλλά και στις αγροτουριστικές δραστηριότητες
- Η διαμόρφωση ενός ευνοϊκού εξωτερικού πλαισίου το οποίο επηρεάζουν η αποκέντρωση, οι νέες πολιτικές (ΚΑΠ, ΠΑΑ κτλ) και οι νέες προσδοκίες της κοινωνίας των καταναλωτών για σύνδεση της πρωτογενούς παραγωγής με το περιβάλλον, την ποιότητα και την ταυτότητα.

Το όραμα παρουσιάστηκε και αναλύθηκε στη συνάντηση εστιάζοντας στα ζητήματα α) της διακυβέρνησης ως η αναγκαία μορφή συντονισμού της αξιοποίησης των παραπάνω δυναμικών καθώς και β) της προώθησης των επιμέρους στόχων που είναι η διαχείριση της σχέσης περιοχής ΥΦΑ και παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ καθώς και η προβολή των τελευταίων και των προϊόντων τους στους καταναλωτές και στις αγορές .

Ο συντονιστής της συζήτησης ανέπτυξε την αναγκαιότητα για τη διαμόρφωση ενός σχεδίου υλοποίησης του οράματος το οποίο θα πρέπει να στοχεύει στην αξιοποίηση του πολυεταίρικού σχήματος των ίδιων των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών δρώντων της LA (παραγωγοί HNVf, απόδημοι, κοινωνία καταναλωτών κτλ) που εκπροσωπούν θεσμοί και φορείς του δημοσίου, ιδιωτικού και κοινωνικού τομέα.

Το 1^ο ζήτημα που τέθηκε για συζήτηση με βάση τους παραπάνω στόχους ήταν ο τρόπος δόμησης της προτεινόμενης πολυεταίρικής μορφής διακυβέρνησης (γεωγραφικός, οργανωτικός, θεσμικός) λαμβάνοντας υπόψη τις τρεις υφιστάμενες κλίμακες: την LA, τον Καλλικρατικό Δήμο και την κοινότητα. Η ενσωμάτωση αυτών των εταίρων σε μια οριζόντια δομή διακυβέρνησης προσβλέπει

¹ Για τη διατύπωση του οράματος προηγήθηκαν διαδοχικές διαβουλεύσεις με τους Δημάρχους (12/2/2017, 22/3/2017), παραγωγούς (25 & 26/9/2016, 11/2/2017, 12/6/2017), πολιτιστικούς συλλόγους (11/2/2017, 14/2/2017, 23/3/2017, 11/05/2017), περιβαλλοντικούς συλλόγους (30/06/2017) και αναπτυξιακές εταιρείες (26/9/2016)

στο συντονισμό τους ενσωματώνοντας διάφορους τρόπους συμμετοχής στα διάφορα υφιστάμενα χρηματοδοτικά εργαλεία (ΠΑΑ, LEADER, ΕΣΠΑ, LIFE, κτλ) τα οποία αποτελούν σημαντικό μέσο για την προώθηση της βιώσιμης επανάκτησης της περιοχής. Μια τέτοια μορφή διακυβέρνησης μπορεί να διαχειρισθεί καλύτερα ορισμένα ζητήματα όπως την ανιούσα εκπροσώπηση της περιοχής, τον συνδυασμό άτυπων και επίσημων θεσμικών σχέσεων και γνώσεων καθώς και τις έγγειες σχέσεις.

Στη συνέχεια, το 2^ο ζήτημα που τέθηκε για συζήτηση ήταν ο τρόπος οργάνωσης των νέων αγροτών και η συνεργασία τους με τους μικρούς οργανωμένους επιχειρηματίες του αγροτουρισμού. Σ' αυτό το πλαίσιο συνεργασίας και συντονισμού ο σχεδιασμός μιας ολοκληρωμένης παρέμβασης καλείται να διαχειρισθεί αποτελεσματικά στο χρόνο και στο χώρο τις πιέσεις και τις επιπτώσεις στα τοπία βιοποικιλότητας της περιοχής LA. Θεωρείται ότι κεντρική κινητήρια δύναμη για την επίτευξη αυτού του στόχου αποτελούν οι νέοι αγρότες και οι επιχειρηματίες του αγροτουρισμού λόγω της συνειδητής υιοθέτησης εκ μέρους τους παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ. Για την καλύτερη αξιοποίηση αυτού του δυναμικού και την εκπροσώπηση στη νέα προτεινόμενη δομή διακυβέρνησης τέθηκε ο στόχος της δικτύωσης των νέο-εισερχόμενων αγροτών.

Το 3^ο θέμα που τέθηκε για συζήτηση ήταν με ποιο τρόπο *Διακυβέρνηση και σχέδιο εφαρμογής του οράματος* θα μπορούσαν να συμβάλλουν στο ξεπέραςμα της αδυναμίας των πολιτικών και των άνωθεν παρεμβάσεων να στηρίξουν τον πολυλειτουργικό ρόλο των συστημάτων HNVf της LA την κλίμακα της κάθε κοινότητας και του κάθε τοπίου βιοποικιλότητας.

Τελικά, το κεντρικό ζήτημα που αναπτύχθηκε στη συζήτηση ήταν πως θα μπορούσε να επιχειρηθεί η προβολή στην κοινωνία των καταναλωτών του πολυλειτουργικού ρόλου των συστημάτων HNVf της LA (μέσω παρεμβάσεων σε όλο το εύρος των τοπικών αξιακών αλυσίδων) ώστε να αυξηθεί η αξία των προϊόντων και υπηρεσιών της LA. Οι συμμετέχοντες συμφώνησαν για τη στρατηγική σημασία ενός τέτοιου στόχου και τη συμβολή του παράλληλα με τις πολιτικές, στην υποστήριξη των συστημάτων HNVf και στην εξασφάλιση της βιώσιμης επανάκτησης της περιοχής.

Συζήτηση: ανάλυση και προσέγγιση των βασικών συνιστωσών του οράματος

Στη συζήτηση επισημάνθηκε ότι ο βασικός στόχος της υποστήριξης των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ της περιοχής λαμβάνοντας υπόψη το έλλειμμα σε οργανωτικές μορφές, την πρόσφατη αποκέντρωση και τις δυσκολίες συνοχής των νέων Δήμων, οφείλει να στηριχθεί σε τρεις πυλώνες:

- α. την οικοδόμηση μιας νέας και ευέλικτης μορφής διακυβέρνησης η οποία να συμβάλλει στη διαχείριση των περιοχών της υπαίθρου και των έμβιων πόρων συγκεντρώνοντας ένα σύνολο δράσεων με διαφορετικούς στόχους (Πίνδος, Κέντρο Υποστήριξης, Δίκτυο Αγροτών)
- β. την εφαρμογή ενός συμμετοχικού συστήματος εγγύησης του χαρακτήρα ΥΦΑ των παραγωγικών συστημάτων και των εκμεταλλεύσεων με στόχο τον σεβασμό των υποχρεώσεων και την προώθηση των προϊόντων τους στην αγορά
- γ. Την ένταξη των εκμεταλλεύσεων σε μια εδαφική δομή συνεργασίας και συντονισμού των δράσεων για προβολή και τοποθέτηση των προϊόντων τους σε αγορές που αναγνωρίζουν και ανταμείβουν τις αγρο-οικολογικές υπηρεσίες αυτών των εκμεταλλεύσεων

Διευκρινήσεις, συμπληρώσεις του οράματος από τις διάφορες συμμετέχουσες ομάδες. Τέθηκαν τα εξής ζητήματα:

- Το δυναμικό των νέων επιχειρηματιών στον αγροτουρισμό και στη βιοτεχνία καθώς και αγροτών μπορεί να αποτελέσει την κινητήρια δύναμη για την προώθηση του οράματος
- Η κοινότητα να αποτελεί τη στοιχειώδη ενότητα οργάνωσης της διαβούλευσης για ζητήματα χρήσεων γης και διαχείρισης φυσικών πόρων,
- Να συμμετέχουν οι απόδημοι στις τοπικές ομάδες διαβούλευσης
- Θεσμική ενίσχυσης της εκ των κάτω πρωτοβουλίας προώθησης του οράματος με τη συμμετοχή της Πίνδος, των ερευνητικών και άλλων υποστηρικτικών φορέων,
- Πύκνωση των επαφών και των διαβουλεύσεων με τις αρμόδιες υπηρεσίες του δημόσιου τομέα (Δασική, Αρχαιολογική, ΔΕΗ κτλ) για ζητήματα χρήσεων γης και διαχείρισης φυσικών πόρων που αφορούν ιδιαίτερα την εγκατάσταση νέων αγροτών.

Αποδοχή του οράματος

Οι συμμετέχοντες φορείς και δρώντες αποδέχθηκαν το προταθέν όραμα. Στη συνέχεια, οι Δήμαρχοι πρότειναν να προσεγγισθεί το ζήτημα των επιχειρησιακών βημάτων που θα πρέπει να ακολουθηθούν ώστε να προχωρήσει γρήγορα η διαδικασία οργάνωσης της προτεινόμενης μορφής διακυβέρνησης.

Η συζήτηση επικεντρώθηκε σε μια πρώτη φάση στον εντοπισμό και αξιολόγηση των εμποδίων που θέτει τόσο το εξωτερικό όσο και το εσωτερικό περιβάλλον για την επιτυχή προώθηση του οράματος

Εμπόδια για την υιοθέτηση και προώθηση του οράματος

Η συζήτηση σχετικά με τις δυνατότητες προώθησης του οράματος βασίστηκε στην κοινή διαπίστωση ότι ο βασικός πυλώνας προώθησης του οράματος είναι το ΠΑΑ 2014-2020. Ωστόσο, όπως φάνηκε από την τοποθέτηση των εκπροσώπων κυρίως των αναπτυξιακών εταιρειών, ενώ η καινοτομία και η γεωργία ΥΦΑ κατέχουν περίοπτη θέση στα κείμενα του ΠΑΑ, στην πράξη εντοπίζονται δύο ζητήματα: α) ο προϋπολογισμός για μεταφορά γνώσης και συμβουλών δεν ξεπερνά το 2 και 3% αντίστοιχα (η βιοποικιλότητα κατέχει το 23% αυτού του τμήματος προϋπολογισμού (4 περίπου δις)) και β) ότι κανένα από τα σχετικά για τη γεωργία ΥΦΑ μέτρα 1, 2, 16 του ΠΑΑ δεν έχει ξεκινήσει ακόμα (Μάιος 2017).

Αυτή η διαπίστωση οδήγησε τους συμμετέχοντες φορείς να εξετάσουν δρόμους και δράσεις που θα μπορούσαν να ξεκινήσουν παράλληλα, εκ των κάτω, ώστε να συντονισθούν και επιταχυνθούν οι διαδικασίες προώθησης του οράματος. Το ζήτημα της συνεργασίας τίθεται κατά προτεραιότητα λόγω του περιορισμένου αριθμού και μικρών σε μέγεθος επιχειρήσεων αλλά και της προβλεπόμενης ενεργοποίησης του Μέτρου 16 "Συνεργασία". Το μέτρο αυτό προβλέπει τη στήριξη της σύστασης και λειτουργίας επιχειρησιακών ομάδων του ΕΣΚ για την γεωργία, την παραγωγικότητα και την βιωσιμότητα, τα πιλοτικά έργα και την ανάπτυξη νέων προϊόντων, πρακτικών, διαδικασιών και τεχνολογιών, στοχεύοντας κατά κύριο λόγο στη βιοποικιλότητα.

Από την έρευνα και τη συζήτηση προσδιορίστηκαν επιμέρους εμπόδια και ελλείμματα για την προώθηση του οράματος τα οποία κατηγοριοποιήθηκαν ως εξής:

Κοινωνικό και θεσμικό πλαίσιο

- Εξασθένιση των παραδοσιακών μορφών διαχείρισης των κοινών (βοσκότοποι, νερό) και προβληματική κάλυψη του κενού από δημόσιες υπηρεσίες

- Έλλειμμα επαγγελματικών μορφών συνεργασίας (σύλλογοι, συνεταιρισμοί)
- Έλλειμμα γεωργικών εφαρμογών και συνεργασίας με εξειδικευμένα στελέχη των δημόσιων υπηρεσιών
- Δυσκολίες για μια αποτελεσματική διακυβέρνηση στην κλίμακα του Δήμου λόγω συνεχών διοικητικών μεταρρυθμίσεων (αναποτελεσματικότητα διαβουλεύσεων)

Κανονιστικό πλαίσιο

- Έλλειψη ευελιξίας των περιφερειακών υπηρεσιών λόγω της εξάρτησης από τα κεντρικά υπουργεία για ζητήματα χρήσεων γης και διαχείρισης φυσικών πόρων,
- Ισχυρή γραφειοκρατία για την εγκατάσταση νέων αγροτών
- Έλλειψη κτηματολογίου για την ακριβή οριοθέτηση των ορίων μεταξύ δάσους και βοσκοτόπων
- Καθυστέρηση στην ανάδειξη φορέων διαχείρισης στις περισσότερες περιοχές Natura και μη συμμετοχή των παραγωγών σε σχέδια διαχείρισης και ανάπτυξης αυτών των περιοχών
- Έλλειψη ευελιξίας για την πρωτοδότηση των ορεινών και εκτατικών εκμεταλλεύσεων HNV από τις υφιστάμενες πολιτικές
- Εμπόδιο στην παραγωγή τυριού στην εκμετάλλευση και διάθεση των σχετικών προϊόντων στην αγορά λόγω υποχρεωτικής παστερίωσης,

Αγορές και καινοτομία στα προϊόντα

- Αδυναμία διάκρισης της ποιότητας των προϊόντων εκτατικής παραγωγής από τα αντίστοιχα εντατικής παραγωγής
- Δυσκολία στην πρόσβαση σε δάνεια και χρηματοδοτήσεις ιδιαίτερα για τις μικρές εκμεταλλεύσεις
- Έλλειμμα στην ευαισθητοποίηση της κοινωνίας των καταναλωτών για τη σημασία της βιοποικιλότητας σχετικά με τη συμβολή της στην περιβαλλοντική αειφορία και στην παραγωγικότητα των παραγωγικών συστημάτων,
- Δυσκολίες επαφής με τα δίκτυα διακίνησης (εμπορίας) λόγω έλλειψης συνεργασίας, απαραίτητης ποσότητας και αδυναμίας ανάδειξης των τοπικών ποιοτικών χαρακτηριστικών
- Εμπόδια τροφοδότησης της τοπικής τουριστικής αγοράς λόγω έλλειψης σφαγείων
- Δυσκολίες στην εγγύηση των ποιοτικών χαρακτηριστικών λόγω της εθνικής εμβέλειας του ΠΟΠ φέτα.

Γεωργικές Τεχνικές

- Δεν υπάρχουν σχέδια και συστήματα διαχείρισης βοσκοτόπων και προσαρμοσμένα συστήματα βόσκησης και διατροφής
- Μη σύνδεση της κληρονομημένης γνώσης με τα αποτελέσματα της σύγχρονης επιστημονικής έρευνας
- Έλλειμμα στην αξιοποίηση νέων τεχνολογιών για την οργάνωση και διαχείριση της εκτατικής κτηνοτροφίας
- Εγκλωβισμός της έρευνας στις εντατικές μεθόδους παραγωγής και έλλειψη σύνδεσης των παραδοσιακών και σύγχρονων ερευνητικών γνώσεων
- Έλλειψη μελετών και εξειδικευμένων εργαστηρίων για τη σχέση βιοποικιλότητας και παραγωγικών συστημάτων

Συζήτηση. Θέμα: επιχειρησιακή προσέγγιση της υιοθέτησης και προώθησης του οράματος

Ο συντονιστής της συζήτησης παρουσίασε το γενικό πλαίσιο διαχείρισης των χρήσεων γης και των φυσικών πόρων των κοινοτήτων της LA. Σημείωσε ότι η συνεχής διαδικασία εγκατάλειψης των ορεινών περιοχών είχε ως αποτέλεσμα την αποδιοργάνωση των τοπικών συστημάτων οργάνωσης και ελέγχου των φυσικών πόρων και ιδιαίτερα των βοσκοτόπων. Το κενό αυτό καλύφθηκε σε μεγάλο βαθμό από τις δημόσιες αρμόδιες υπηρεσίες (Δασαρχείο, Διευθύνσεις Αγροτικής Ανάπτυξης κτλ). Την κατάσταση αυτή περιέπλεξε η παρέμβαση και άλλων υπηρεσιών όπως η Αρχαιολογία, η ΔΕΗ, η αστικοποίηση κτλ.. Τα γραφειοκρατικά εμπόδια που προκύπτουν (έλλειψη διαλόγου, απαγορεύσεις, πρόστιμα κτλ) εμφανίζονται σήμερα έντονα στις περιπτώσεις εγκατάστασης νέων αγροτών.

Προκύπτει από τα παραπάνω η ανάγκη δημιουργίας νέων σχημάτων για τη συμμετοχή των παραγωγών στις διαβουλεύσεις και στις διαδικασίες διαχείρισης των χρήσεων γης και της βόσκησης. Επιπλέον, αυτή η προσπάθεια θα πρέπει να συμπεριλάβει από τη μια, τη δημιουργία μιας νέας μορφής συντονισμού (διακυβέρνησης) και από την άλλη, δράσεις στήριξης της ενεργούς συμμετοχής των δρώντων σε διαβουλεύσεις για τη διαχείριση των χρήσεων γης και των φυσικών πόρων στην κλίμακα της κοινότητας.

Ένα τέτοιο σχέδιο θα πρέπει να εντάξει τις διάφορες κλίμακες στις οποίες εκπροσωπούνται οι τοπικές κοινωνίες, οι παραγωγοί, οι απόδημοι, η τοπική αυτοδιοίκηση αλλά και οι τοπικές δημόσιες υπηρεσίες και οι διάφοροι τοπικοί μηχανισμοί υποστήριξης. Αυτές οι ομάδες μπορούν να κινητοποιήσουν τα σχήματα στα οποία οργανώνονται ή να δημιουργήσουν νέα για την καλύτερη λειτουργία των διαβουλεύσεων, τη συμμετοχή των παραγωγών στα σχέδια διαχείρισης της βόσκησης και στη λήψη αποφάσεων.

Μια τέτοια δομή συνεργασίας και συντονισμού των δράσεων μπορεί να απαντήσει στην έλλειψη σχεδίων ολοκληρωμένης διαχείρισης στην κλίμακα της κοινότητας για την καλύτερη αξιοποίηση των βοσκοτόπων και της γεωργικής γης (χρησιμοποιούμενης ή μη) και των μέτρων και χρηματοδοτήσεων του ΠΑΑ και άλλων ευρωπαϊκών και εθνικών προγραμμάτων.

Προτάσεις

Η συζήτηση οργανώθηκε ως εξής: στην αρχή τέθηκε το ζήτημα των φορέων και των εργαλείων που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν την υλοποίηση του οράματος (φορέας Πίνδος, Κέντρο Συντονισμού, Δίκτυο αγροτών, Συμμετοχικό Σύστημα Εγγύησης των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ, ενσωμάτωση καινοτομιών που αφορούν την οργάνωση, (κοινωνικο-θεσμικών), τις τεχνικές και την αγορά. Στη συνέχεια, συζητήθηκε με επίκεντρο τους Δημάρχους και τις αναπτυξιακές εταιρείες η σχέση του νέου φορέα Πίνδος με το όλο σχέδιο Διακυβέρνησης και το Κέντρο συντονισμού. Οι δήμαρχοι και οι εκπρόσωποι των αναπτυξιακών εταιρειών πρότειναν ότι ο νέος φορέας Πίνδος, θα μπορούσε να θέσει υπό την αιγίδα του την όλη προσπάθεια και να εντάξει στις λειτουργίες του το Κέντρο Συντονισμού Υποστήριξης των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ της LA.

Στη δεύτερη φάση, οι Δήμαρχοι αποχώρησαν και η συζήτηση εστιάστηκε στο ζήτημα του ρόλου και των δραστηριοτήτων του Κέντρου Συντονισμού, των ομάδων παραγωγών, υπηρεσιών, ερευνητικών κέντρων κτλ.

Οι εκπρόσωποι των πανεπιστημιακών εργαστηρίων, των αναπτυξιακών εταιρειών, των δημόσιων αρμόδιων υπηρεσιών συμφώνησαν να συμμετάσχουν στη λειτουργία του παραπάνω Κέντρου προσφέροντας τις υπηρεσίες τους,

Οι νέοι αγρότες απεφάσισαν να συμμετέχουν στη δημιουργία του δικτύου νέων αγροτών και κατόπιν συζήτησης και πρότασης εκ μέρους των διοργανωτών να συστήσουν μια πρώτη ομάδα συντονισμού.

Πρόταση συνεργασίας εκ μέρους της εκπροσώπου της Ένωσης Αγροτουρισμού Θεσσαλίας με νέους αγρότες για την ανάπτυξη κοινών δράσεων.

Οι εκπρόσωποι των περιβαλλοντικών και εκπαιδευτικών φορέων συμφώνησαν να συμμετάσχουν ενεργά σε δράσεις ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και επιμόρφωσης.

Πιο συγκεκριμένα, μέσα από τη διαδικασία της διαβούλευσης προέκυψε ότι:

I. Το Δίκτυο ΠΙΝΔΟΣ θα αναπτύξει συνεργασία με Πανεπιστημιακά Ιδρύματα (Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Πάντειο Πανεπιστήμιο, κλπ) αλλά και του εξωτερικού (AgroParisTech, Université Blaise Pascal, CIHEAM, Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου, ..) για την δημιουργία ενός άτυπου **Κέντρου Συντονισμού υποστήριξης** των παραγωγικών συστημάτων. Η συνεργασία αυτή θα έχει ως στόχους την:

1. Υποστήριξη της διατήρησης του χαρακτήρα ΥΦΑ των παραγωγικών συστημάτων και της περιοχής
2. Ενίσχυση των ερευνητικών συνεργασιών με στόχο τον εμπλουτισμό των παραδοσιακών γνώσεων, τεχνογνωσιών και πρακτικών, στον τομέα της οργάνωσης των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ
3. Προβολή της περιοχής, των παραγωγικών συστημάτων και των προϊόντων τους στην κοινωνία των καταναλωτών
4. Υποστήριξη της ενεργούς συμμετοχής των άμεσα και έμμεσα εμπλεκόμενων δρώντων και φορέων στη διαχείριση και αξιοποίηση των τοπικών φυσικών και άλλων πόρων

Η δημιουργία του **Κέντρου Συντονισμού** θα κινητοποιήσει και συντονίσει όλους τους αρμόδιους και εξειδικευμένους φορείς, δημόσιους, ιδιωτικούς και συλλογικούς, για να υλοποιήσει στοχευμένες παρεμβάσεις στην περιοχή. Πιο συγκεκριμένα το κέντρο θα ασχοληθεί κατά προτεραιότητα με : την Διεπιστημονική διάγνωση της κατάστασης των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών ΥΦΑ ανά κοινότητα (συμμετοχή ελληνικών και ξένων πανεπιστημίων), τον εντοπισμό και ανάδειξη γαιοτόπων και αξιοποίηση (ένταξη) εγκαταλειμμένων αγροτεμαχίων

II. Δίκτυο παραγωγών: Στόχος η ενημέρωση, παρακολούθηση και υποστήριξη υφιστάμενων (ομάδες παραγωγών, συνεταιρισμοί, κλπ.) ή νέων σχημάτων συνεργασίας κτηνοτρόφων με επίκεντρο την αγροτική εκμετάλλευση ΥΦΑ

Δομή και λειτουργία της Διακυβέρνησης

Η μορφή συντονισμού των παραπάνω φορέων, λαμβάνοντας υπόψη τις διάφορες κοινωνικές και παραγωγικές ομάδες στο εσωτερικό του κάθε Δήμου και της κάθε κοινότητας καθώς και τους στόχους της διακυβέρνησης, προτάθηκε να δομηθεί ως εξής:

Κοινότητα: τοπική συνέλευση παραγωγών, επιχειρηματιών, αποδήμων, τοπικών εκπροσώπων της κοινότητας και εκλογή ενός εκπροσώπου από την κάθε ομάδα για τη συμμετοχή στην δημοτική ομάδα. Βασικά θέματα απασχόλησης αυτών των κοινοτικών συνελεύσεων θα είναι: α/ εντοπισμός και ανάδειξη ζητημάτων που αφορούν την τοπική κοινωνία της κοινότητας στους τομείς των χρήσεων γης, της διαχείρισης φυσικών πόρων (: περιορισμός της επέκτασης του δάσους, διάθεση και αξιοποίηση αγροτεμαχίων που ανήκουν στους απόδημους), β/ η πρόσβαση σε γεωργικές ζώνες που είχαν εγκαταλειφθεί και για τις οποίες υπάρχει αποδεδειγμένο ενδιαφέρον, γ/ διατήρηση και διαχείριση χώρων υψηλής αισθητικής αξίας μέρος της τοπικής φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς

Δήμος: δημιουργία μιας συντονιστικής ομάδας στο επίπεδο του Δήμου με εκπροσώπους των παραπάνω ομάδων των κοινοτήτων. Την ομάδα αυτή θα συντονίζει ο Αντιδήμαρχος Αγροτικής Ανάπτυξης του Δήμου και στην οποία θα συμμετέχουν στελέχη της γεωτεχνικής και τεχνικής υπηρεσίας του Δήμου.

LA: συγκροτείται από τις δημοτικές ομάδες οι οποίες περιλαμβάνουν 5 εκπρόσωπους: 1 Αντιδήμαρχο, 1 γεωτεχνικό, 1 εκπρόσωπο των παραγωγών, επιχειρηματιών και αποδήμων
Στη Συνέλευση συμμετέχουν επιπλέον: Εκπρόσωπος της Πίνδου, του Κέντρου Συντονισμού, των Αναπτυξιακών Εταιρειών και του δικτύου νέων αγροτών.

Στόχοι και τομείς οριζόντιας και κάθετης παρέμβασης ανά κλίμακα

Το κέντρο Συντονισμού Υποστήριξης των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ θα έχει ως πεδία παρέμβασης τους εξής τομείς:

- 1. Σχέδια διαχείρισης:** Συμμετοχή στην εκπόνησή τους στην κλίμακα κοινότητας και Δήμων,
- 2. Εκπαίδευση** (βιοποικιλότητα και σχέση με τα παραγωγικά συστήματα ΥΦΑ)
- 3. Προβολή της LA, των παραγωγικών συστημάτων και των προϊόντων τους στην αγορά**
  - Σχεδιασμός και εφαρμογή του συμμετοχικού συστήματος εγγύησης του χαρακτήρα ΥΦΑ των παραγωγικών συστημάτων και της ποιότητας & ταυτότητας των τοπικών προϊόντων
  - Δημιουργία ενός Label «περιοχής προέλευσης ΥΦΑ» για τα προσφερόμενα αγαθά και υπηρεσίες
- 4. Συντονισμένη και συνδυασμένη αξιοποίηση υφιστάμενων χρηματοδοτικών εργαλείων** (μέτρα 7.6/16/10/8.2 του ΠΑΑ, LIFE, Leader, ΕΣΠΑ κτλ).
- 5. Δημιουργία βάσης δεδομένων και συντονισμένη αξιοποίηση εργαλείων σχεδιασμού** από διάφορες υπηρεσίες ή μελέτες (διαχειριστική, σχέδια βελτίωσης βοσκοτόπων, τοπικά χωρικά σχέδια, εργασίες φοιτητών κτλ)

Στο τέλος, της συζήτησης προσεγγίστηκαν και διατυπώθηκαν οι πρώτες δράσεις που θα μπορούσαν να σχεδιασθούν ανά κλίμακα:

- ◆ **LA:** Αναγνώριση της περιοχής ως ΥΦΑ (Ειδική περιβαλλοντική μελέτη). Δημιουργία Πάρκου (Προεδρικό διάταγμα. Ένταξη και διαχείριση των περιοχών Natura. Εντοπισμός και διαχείριση αγρο-οικολογικών ενοτήτων και διακοινοτικών ζωνών παρέμβασης
- ◆ **Ζώνες διακοινοτικών παρεμβάσεων:** Σχέδιο διαχείρισης ζωνών και σημείων βιοποικιλότητας (ποταμοί, ζώνες βλάστησης, οικολογικοί διάδρομοι, κοινόι βοσκότοποι κτλ) σε κλίμακα δημοτική ή διαδημοτική,
- ◆ **Δήμος:** «τοπικά χωρικά σχέδια», οργάνωση διαβουλεύσεων και οργάνωση και λειτουργία μιας βασικής μορφής Διακυβέρνησης στην κλίμακά του
- ◆ **Κοινότητα:** Γενικό σχέδιο διαχείρισης των χρήσεων γης της κοινότητας: Σχέδιο διαχείρισης βοσκοτόπων και γεωργικής γης (ΠΑΑ, νέο σχέδιο διαχείρισης βόσκησης) σε κλίμακα κοινοτική ή διακοινοτική,
- ◆ **Εκμετάλλευση:** υποστήριξη με συμβουλές και εστιασμένες δράσεις με στόχο την ένταξη των εκμεταλλεύσεων στα σχέδια διαχείρισης και την ενίσχυση της βιωσιμότητας των αγροτικών εκμεταλλεύσεων ΥΦΑ.

Καινοτομίες

Εισήγηση του συντονιστή: Καινοτομίες και ελλείμματα καινοτομίας στην Ελλάδα, Θεσσαλία και LA
Στην Ελλάδα και στη Θεσσαλία παρατηρούνται χαμηλοί δείκτες καινοτομίας οι οποίοι όμως βελτιώθηκαν από το 2007 και μετά. Το 2011 η Θεσσαλία χαρακτηρίζεται ως περιφέρεια με χαμηλή καινοτομία αλλά με υψηλές επιδόσεις. Ωστόσο, στον τομέα των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ, λόγω της μη θεώρησής τους ως τομέα προτεραιότητας και σε συνδυασμό με την έλλειψη ισχυρών φορέων (stakeholders) και συνεργασίας με ερευνητικά ιδρύματα, οι δράσεις καινοτομίας είναι σχεδόν απύσυχες. Σ' αυτό το πλαίσιο διαπιστώθηκε ότι κάθε προσπάθεια προώθησης της καινοτομίας στις περιοχές ΥΦΑ αντιμετωπίζει τα εξής αδύνατα σημεία και απειλές:

Αδύνατα σημεία: Χαμηλό επίπεδο διάδοσης τεχνολογιών, πληροφορίας και επικοινωνιών, Χαμηλό επίπεδο πρακτικών δια βίου εκπαίδευσης, Χαμηλό επίπεδο συνεργασίας επιστήμης και επιχειρήσεων, Προσανατολισμός της έρευνας προς τα εντατικά αγροτικά συστήματα παραγωγής

Απειλές: Περιβαλλοντική υποβάθμιση από μη βιώσιμες αγροτικές πρακτικές, Ανταγωνισμός από πρότυπα εντατικής γεωργίας και κτηνοτροφίας και ιδιαίτερα την οικονομική κρίση της χώρας.

Την κατάσταση αυτή επιβαρύνει η έλλειψη ενός εξειδικευμένου στην προώθηση της καινοτομίας υποστηρικτικού μηχανισμού μέσω της στήριξης των ιδεών, των πρωτοβουλιών και των δράσεων που εμφανίζονται όλο και πιο πυκνά τα τελευταία χρόνια.

- Το όλο ζήτημα ενίσχυσης της καινοτομίας επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από την απουσία ενός πόλου καινοτομίας. Το ρόλο αυτό αναλαμβάνουν διάφορα πανεπιστημιακά εργαστήρια με διάσπαρτες δράσεις και χωρίς συντονισμό.
- Η έλλειψη χρηματοδότησης ιδιαίτερα μετά την κρίση σε συνδυασμό με τη μη συμμετοχή των επιχειρήσεων σε δράσεις σχετικές με την παραγωγή καινοτομίας,
- Στον αγροτικό χώρο η ασθενής παρουσία ομάδων συνεργασίας και συνεταιρισμών επηρεάζει επίσης αρνητικά την παραγωγή καινοτομιών.

Ωστόσο, στην Ελλάδα, στην Περιφέρεια Θεσσαλίας και στην περιοχή LA έχει δημιουργηθεί τα τελευταία χρόνια ένα περιβάλλον ευνοϊκό για την παραγωγή καινοτομιών στον ύπαιθρο χώρο οι οποίες θα μπορούσαν να επηρεάσουν και να στηρίξουν άμεσα ή έμμεσα τη λειτουργία των εκμεταλλεύσεων ΥΦΑ. Το πλαίσιο αυτό και η προοπτική για ανάπτυξη της καινοτομίας σ' αυτό το πεδίο στηρίζεται στα παρακάτω δυνατά σημεία αλλά και στις αναδυόμενες ευκαιρίες και εξελίξεις που εντοπίζονται και συνδέονται άμεσα και έμμεσα με τον τομέα αυτόν.

Δυνατά σημεία: νέο ανθρώπινο δυναμικό στον αγροτικό τομέα, δημιουργία αρκετών μικρών βιοτεχνιών (μεταποίηση-τυποποίηση αγροτικών προϊόντων (κρασί, τσίπουρο, μέλι, αιθέρια έλαια, κουλουράκια, ζυμαρικά, γλυκά, τυρί), ξύλου, ειδών λαϊκής τέχνης), βελτίωση του εκπαιδευτικού υποβάθρου των αγροτών, ενδιαφέρον και ενεργή συμμετοχή των αποδήμων για τη φυσική κληρονομιά των κοινοτήτων καταγωγής τους, μικτή οικονομική βάση στηριζόμενη στον πρωτογενή, δευτερογενή τομέα και τον τουρισμό (αρκετές διάσπαρτες ορεινές τουριστικές δραστηριότητες υψηλής προστιθέμενης αξίας συνδεδεμένες με το πλούσιο φυσικό περιβάλλον), δείγματα συνεργασίας αγροτών με μικρές μονάδες αγροτουριστικές, παρουσία ερευνητικών ιδρυμάτων.

Ευκαιρίες: προοπτικές ανάπτυξης του αγροδιατροφικού τομέα, προοπτικές ανάπτυξης μορφών τουρισμού μεγάλης προστιθέμενης αξίας (ορεινός, οικολογικός, πολιτιστικός κτλ), στήριξη από την ΚΑΠ και το ΠΑΑ της περιβαλλοντικής συνιστώσας της αγροτικής παραγωγικής δραστηριότητας, στρόφη των καταναλωτών προς τα τοπικά, ποιοτικά προϊόντα.

Στις τέσσερις κατηγορίες καινοτομιών εντοπίστηκαν:

Στο κοινωνικό, θεσμικό τομέα, το νέο θεσμικό πλαίσιο για την οργάνωση των παραγωγών και των επιχειρηματιών (ΚοινΣεπ, ΙΚΕ, Ομάδες αγροτών, συνεταιρισμοί κτλ) έχουν δημιουργήσει ένα αρκετά ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο ως προς τις γραφειοκρατικές παρεμβάσεις. Η εγκατάσταση τέτοιων θεσμών στην περιοχή μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία συνεργατικών δυνατοτήτων (ανάπτυξη

εμπιστοσύνης, βελτίωση κοινωνικού κεφαλαίου) και δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την υιοθέτηση πολυεταρικής (multi-stakeholder) προσέγγισης (διακυβέρνηση) για την υιοθέτηση και εγκαθίδρυση αειφόρου χαρακτήρα αλλαγών. Οι κοινωνικές και θεσμικές καινοτομίες μπορούν να βασισθούν σε αξίες όπως αλληλεγγύη, αειφορία, συμμετοχικότητα, ...

Στην κατηγορία «Κανονιστικό Πλαίσιο» τα εμπόδια συνδέονται όπως έχει προαναφερθεί με το γεγονός ότι δεν έχει ενεργοποιηθεί ακόμα κανένα από τα μέτρα 1, 2, 16 που αφορούν την «Αποκατάσταση, διατήρηση και βελτίωση βιοποικιλότητας, συμπεριλαμβανομένων των περιοχών του δικτύου Natura 2000 και των περιοχών που αντιμετωπίζουν φυσικούς ή ειδικούς περιορισμούς, όπως γεωργίας υψηλής φυσικής αξίας καθώς και της κατάστασης των ευρωπαϊκών τοπίων».

Στον τομέα των Αγορών και των καινοτομιών στα προϊόντα υπάρχει ένα μεγάλο περιθώριο ανάπτυξης καινοτομιών αλλά έχουν γίνει πολύ μικρά βήματα προς αυτή την κατεύθυνση (σε επίπεδο περιοχής αλλά και χώρας υπάρχουν : α/ προϊόντα με ΓΕ, β/ πλαίσιο για την ανάπτυξη βραχείων αλυσίδων, γ/ η Terra Thessalia (μοναδικό εδαφικό cluster σε επίπεδο χώρα για την υποστήριξη παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ), δ/ νέα ή και καλά μορφωμένα άτομα με κίνητρα, ε/ οι απόδημοι οι οποίοι είναι η πλέον πιστή αγορά προϊόντων/υπηρεσιών)

Στον τομέα των καινοτομιών στις γεωργικές τεχνικές έχουν αναπτυχθεί σημαντικές καινοτομίες αλλά δεν είναι διαδεδομένες λόγω της μη σύνδεσης της επιστημονικής και της παραγωγικής κοινότητας. Τέτοιες είναι : α/ τεχνολογικά εργαλεία τα οποία συμβάλλουν στις συμμετοχικές διαδικασίες λήψης αποφάσεων για τη διαχείριση των χρήσεων γης, την προστασία της βιοποικιλότητας μιας περιοχής, β/ μέθοδοι διαχείρισης (πρακτικές και τεχνικές διαχείρισης βόσκησης) των ποιμενικών παραγωγικών συστημάτων τα οποία μπορούν να δημιουργήσουν συνθήκες αειφορίας (οικονομικής και περιβαλλοντικής) στους πόρους που διαχειρίζονται (βοσκότοποι, νερά, παραγόμενες ζωοτροφές, ..), γ/ τέλος τεχνικές διαχείρισης της ποιμενικής κτηνοτροφίας οι οποίες συνδυασμένες με τεχνολογικά εργαλεία αξιολόγησης της βοσκήσιμης χορτομάζας συμβάλλουν στη διαμόρφωση ενός ισόρροπου εξατομικευμένου σιτηρέσιου.

Η έρευνα και η συζήτηση κατέληξαν σε ένα μικρό αριθμό πρωτοβουλιών και δράσεων οι οποίες μπορούν να θεωρηθούν ως καινοτομικές αποδεχόμενοι έστω τον απλό ορισμό ότι καινοτομία αποτελεί ότι είναι εντασσόμενο για πρώτη φορά σε μια οργανωτική και παραγωγική διαδικασία μπορεί να βελτιώσει μια πρότερη κατάσταση και το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα

Οι καινοτομίες που εντοπίστηκαν από την έρευνα και επιβεβαιώθηκαν από την διαβούλευση αφορούν:

- τη μορφή και τον τρόπο λειτουργίας των αναπτυξιακών εταιρειών,
- την υιοθέτηση νέων μορφών συνεργασίας (συνεταιρισμοί γυναικών, ΚοινΣεΠ),
- τις βελτιώσεις σε επίπεδο εκμετάλλευσης (πχ μηχανές άμελης, ...) μεγάλου μεγέθους και μόνιμα εγκατεστημένες,
- τα μικρά φεστιβάλ αγροτικών προϊόντων,
- τις μικρές σχετικά πετυχημένες προσπάθειες συνεργασίας όπως τοπικό σύμφωνο ποιότητας – cluster στον αγροτουρισμό και στον γαλακτοκομικό τομέα,
- τα ΠΓΕ και ΠΟΠ (κατσικίσιο κρέας, κρασί, τυριά).

Συζήτηση στο σεμινάριο

Όσον αφορά την ανάγκη καινοτομικών απαντήσεων στα ζητήματα που απασχολούν τη βιωσιμότητα των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ στο εσωτερικό της LA η συζήτηση κατέληξε στον προσδιορισμό των εξής τομέων:

- εγκατάσταση και υποστήριξη νέων αγροτών και επαγγελματιών που συνδέεται με παραγωγικά συστήματα και πρακτικές ΥΦΑ
- στήριξη των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ (τεχνικές διαχείρισης της βόσκησης, προβολή των τελικών προϊόντων)

- οργάνωση και λειτουργία οργανωτικών σχημάτων (διαβουλεύσεις μέσω τηλεδιάσκεψης και χρήση υποβάθρων 3D, λογισμικά πτήσης).
- τεχνική και συμβουλευτική υποστήριξη: αδυναμία σύνδεσης της παραδοσιακής γνώσης με την επίσημη γνώση
- υποστήριξη της διάκρισης της ποιότητας των τελικών προϊόντων εκτατικής παραγωγής από τα αντίστοιχα της εντατικής παραγωγής
- αξιοποίηση νέων τεχνολογικών εργαλείων για τη διαχρονική παρακολούθηση και διαχείριση των βοσκοτόπων και της βιοποικιλότητας

Παραδείγματα υφιστάμενων καινοτομιών εσωτερικά και εξωτερικά της περιοχής:

α. εδαφικό cluster “Terra Thessalia”

Παρουσιάστηκε το παράδειγμα της Terra Thessalia η οποία αναπτύχθηκε σε όλη τη Θεσσαλία και περιλαμβάνει τμήματα της ΛΑ. Το εδαφικό κλάστερ αποτελεί μια προσπάθεια σύνδεσης της γαλακτοκομικής αλυσίδας με τις περιοχές της Θεσσαλίας οι οποίες είναι παραδοσιακά εξειδικευμένες στην ποιμενική κτηνοτροφία και την τυροκόμηση. Η Terra Thessalia θεωρείται ως μια ολοκληρωμένη καινοτομική πρωτοβουλία η οποία συμβάλλει στην υποστήριξη της βιωσιμότητας και της περιβαλλοντικής αποτελεσματικότητας των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ και περιλαμβάνει τις εξής θεματικές :

α) οργάνωση νέων μορφών συνεργασίας και συντονισμού (διακυβέρνησης) η οποία απαντά στα ζητήματα i) της πολυεταρμικότητας με την ένταξη φορέων με εδαφικούς δεσμούς, ii) της υποστήριξης των προβλεπόμενων δράσεων και υπηρεσιών καθώς και iii) της προβολής των παραγωγικών συστημάτων και των προϊόντων τους στην κοινωνία των καταναλωτών, και

Η δομή αυτού του εδαφικού κλάστερ στηρίζεται στην α) Εδαφική Συνέλευση την οποία διέπει η υπογραφή μιας Χάρτας, β) στον φορέα υποστήριξης και παρακολούθησης TERRA THESSALIA– μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και γ) στην εταιρεία εμπορίας TRADE THESSALIA LACTIS. Η Χάρτα και τα καταστατικά των δύο φορέων συνεργασίας ορίζουν τις σχέσεις μεταξύ αυτών των τριών μορφών οι οποίες εκπροσωπούν τους τομείς-κλειδιά για την αποτελεσματική λειτουργία ενός κλάστερ με εδαφική διάσταση: οι εκπρόσωποι των ίδιων των εδαφικών περιοχών, οι φορείς που συνεργάζονται προσφέροντας τις υπηρεσίες τους στις ποιμενικές εκμεταλλεύσεις και συμβάλλοντας στην ανάδειξη και στην ενεργοποίηση των ιδιότυπων συστατικών του γαλακτοκομικού πόρου και τέλος, η κινητήρια δύναμη της παραγωγής των τελικών προϊόντων που είναι οι κτηνοτρόφοι και οι μικροί τυροκόμοι. Οι στόχοι και οι δράσεις αυτών των τριών μορφών συνεργασίας εστιάζουν κατά προτεραιότητα στη διατήρηση και στη στήριξη των κτηνοτροφικών συστημάτων ΥΦΑ μέσω ενός συστήματος αναδιανομής της αύξησης της προτιθέμενης αξίας και με τη βοήθεια του Εδαφικού Συμμετοχικού Συστήματος Εγγύησης (ΣυΣυΕ).

β) Συμμετοχικό Σύστημα Εγγύησης της ποιότητας και της ταυτότητας των παραγόμενων προϊόντων από τις εκμεταλλεύσεις ΥΦΑ στο εσωτερικό μιας αξιακής αλυσίδας

Το ΣυΣυΕ συνδυάζει αποτελεσματικά μεθόδους και εργαλεία υψηλής τεχνολογίας για τη διευκόλυνση των διαβουλεύσεων και της λήψης αποφάσεων, εξασφαλίζοντας την ενεργή συμμετοχή των κτηνοτρόφων και των τυροκόμων, τη συναινετική υιοθέτηση d’un cahier de charge (πρακτικές και δράσεις που ενισχύουν τον χαρακτήρα ΥΦΑ των παραγωγικών συστημάτων) και τέλος, την επαφή με τους καταναλωτές εγγυώντας τους δεσμούς με τον τόπο και τον χαρακτήρα ΥΦΑ των παραγωγικών συστημάτων (εκμεταλλεύσεων) και των επιχειρήσεων.

γ) Συνεργατικές δομές και τεχνικά εργαλεία για την λειτουργική ένταξη των φορέων και δρώντων σε επμέρους στοχευμένες δράσεις που ενισχύουν τον χαρακτήρα ΥΦΑ των παραγωγικών συστημάτων και ταυτόχρονα εγγυώνται τον πολυλειτουργικό ρόλο τους σε σχέση με το χώρο, τη βιοποικιλότητα κτλ (βελτίωση βοσκοτόπων, ισορροπημένο σιτηρέσιο, περιβαλλοντικό αποτύπωμα κτλ) όπως :

- χρήση εικονικής πραγματικότητας για την υποστήριξη των διαβουλεύσεων και του σχεδιασμού σχεδίων διαχείρισης,
- χρήση GPS για την συμβολή στην καλύτερη οργάνωση των συστημάτων και πρακτικών βόσκησης και την εγγύηση του ποιμενικού χαρακτήρα της αιγοπροβατοτροφίας

β. Συνεταιρισμοί καταναλωτών

Στη συνέχεια παρουσιάστηκε το παράδειγμα καινοτομίας «*Συνεταιρισμοί καταναλωτών και Εναλλακτικά Δίκτυα Τροφίμων*», το οποίο εμμέσως στηρίζει τα παραγωγικά συστήματα ΥΦΑ μέσω της απευθείας σχέσης παραγωγού καταναλωτή υποστηρίζοντας την ισότητα κατά μήκος της αλυσίδας αξίας, συμπεριλαμβανομένων των περιβαλλοντικών πτυχών της διαδικασίας παραγωγής.

Πρόκειται για αστικές ενώσεις καταναλωτών υπό διάφορες συνεταιριστικές μορφές (άτυπες ή θεσμοθετημένες) μέσω των οποίων ο καταναλωτής αγοράζει τρόφιμα άμεσα από τον παραγωγό παρακάμπτοντας μεσάζοντες και συμβατικούς εμπορικούς διαύλους, δημιουργώντας νέες μορφές δικτύωσης και αλληλεπίδρασης μεταξύ καταναλωτών και παραγωγών. Στις αγορές αυτές μπορεί κανείς να βρει μια σειρά αγροδιατροφικών προϊόντων γεωργικής ένδειξης (π.χ. παραδοσιακά ή τυπικά ενός χώρου, ΠΟΠ) μικρών αγροτών και τοπικών μεταποιητών καθώς και άλλα μη διατροφικά προϊόντα για τις ανάγκες του νοικοκυριού (π.χ. φυσικά σαπούνια και προϊόντα για τον καθαρισμό του σπιτιού) που κατασκευάζονται από οικοτεχνίες και συνεργατικές ομάδες παραγωγής επίσης.

Οι Συνεταιρισμοί καταναλωτών και τα Εναλλακτικά Δίκτυα Τροφίμων στοχεύουν στην επίλυση προβλημάτων όπως:

- ❖ Υποστήριξη μικρών εκμεταλλεύσεων απομονωμένων περιοχών και οικογενειακών βιοτεχνιών οι οποίοι δεν έχουν τη δυνατότητα να προσεγγίσουν τα μεγάλα κανάλια διανομής και έτσι καθιστούν δυνατή τη βιωσιμότητα / αειφορία τόσο των τοπικών συστημάτων παραγωγής όσο και των λιγότερο ευνοημένων περιοχών, συμπεριλαμβανομένης της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας
- ❖ Ενίσχυση α/ της δικαιοσύνης και της ισότητας κατά μήκος της αλυσίδας αξίας, β/ της αντιμετώπισης από κάτω των στρεβλώσεων της παγκόσμιας (και εγχώριας) αγοράς τροφίμων, γ/ των αμοιβών των τοπικών αγροτών και τη στήριξη των εκμεταλλεύσεων, ιδίως των απομακρυσμένων περιοχών που κινδυνεύουν να εξαφανιστούν.

Αυτές οι αγορές πραγματοποιούν ελέγχους όσον αφορά το κοινωνικό (προφίλ των παραγωγών) και τα ποιοτικά κριτήρια (χώρος παραγωγής, καλές πρακτικές παραγωγής και επεξεργασίας φίλες προς το περιβάλλον) για την προστασία τόσο των παραγωγών όσο και των καταναλωτών.

Η συζήτηση περιστράφηκε γύρω από την εφαρμοσιμότητα του παραδείγματος της Terra Thessalia στον σύνολο της LA αλλά και σε άλλα παραγωγικά συστήματα εκτός του κτηνοτροφικού και της αξιοποίησης των *Συνεταιρισμών καταναλωτών και Εναλλακτικών Δικτύων Τροφίμων*. Τέθηκαν δύο ζητήματα: α) η δυνατότητα διεύρυνση σε όλη την LA των μορφών οργάνωσης που προτείνει και τα εργαλεία που εφαρμόζει για την ανάδειξη των δεσμών αυτών των συστημάτων με το χώρο και το περιβάλλον η Terra Thessalia και β) ο εμπλουτισμός του ΣυσΕ με την ενσωμάτωση δράσεων και δεικτών που αφορούν τη σχέση παραγωγικών συστημάτων και βιοποικιλότητας ενισχύοντας και αναδεικνύοντας το χαρακτήρα ΥΦΑ αυτής της σχέσης.

Το ζήτημα της διακυβέρνησης προσεγγίστηκε μέσω του ρόλου που μπορεί να αναλάβει η πρωτοβουλία Πίνδος. Η Πίνδος μαζί με τις δημιουργούμενες ομάδες στον κάθε Δήμο μπορούν να συστήσουν την Εδαφική Συνέλευση. Τον τεχνικό και υποστηρικτικό ρόλο έγινε πρόταση να αναληφθεί από το προτεινόμενο Κέντρο Συντονισμού σε συνεργασία με την Terra Thessalia. Τέλος αναγνωρίστηκε η κινητήρια δύναμη των νέων αγροτών στην όλη προσπάθεια και η ανάγκη δημιουργίας ενός δικτύου. Το δίκτυο νέων αγροτών μπορεί σε συνεργασία με το Κέντρο Συντονισμού και την Terra Thessalia να επιχειρήσει την εφαρμογή του ΣυσΕ και την εκπόνηση ενός

σχεδίου δράσης για την παρουσία των τοπικών προϊόντων και υπηρεσιών της LA στις αγορές (βραχέιες αλυσίδες και Trade Thessalia Lactis).

Συμπεράσματα

Η προώθηση του οράματος θεωρείται εφικτή μέσω της υιοθέτησης ενός σχεδίου δράσης το οποίο θα αξιοποιήσει από τη μια, τις τοπικές κινητήριες δυνάμεις και πρωτοβουλίες ιδιαίτερα στον τομέα της δημιουργίας νέων μορφών συνεργασίας και συντονισμού των δράσεων και από την άλλη, τις πολιτικές και τις χρηματοδοτήσεις που εστιάζουν στη βιώσιμη σχέση μεταξύ παραγωγικών συστημάτων και περιοχών ΥΦΑ. Μια από τις βασικές στοχεύσεις αυτού του σχεδίου θα είναι η ενεργοποίηση της κοινωνίας των καταναλωτών για την γνωριμία και ανάδειξη της συμβολής αυτών των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ στην ενίσχυση της βιοποικιλότητας, την παραγωγή ποιοτικών τοπικών προϊόντων και στη γενικότερη συνοχή των εδαφικών περιοχών.

Η προσπάθεια αυτή μπορεί να βασισθεί στη δυναμική της διοικητικής αποκέντρωσης, στο νέο ευέλικτο θεσμικό πλαίσιο που αφορά τις μορφές συνεργασίας αλλά και στην εμπειρία μιας καινοτομικής παρέμβασης στην υποστήριξη των παραγωγικών συστημάτων ΥΦΑ στη Θεσσαλία και στην LA. Η δυνατότητα συμμετοχής στον εκ των κάτω σχεδιασμό της εδαφικής δημόσιας δράσης και οι νέες επίσημες διαδικασίες διαβούλευσης που έχουν εγκαθιδρυθεί μπορούν να προσδώσουν στις τοπικές κινητήριες δυνάμεις τη απαιτούμενη νομιμοποίηση ώστε να επιχειρήσουν να αμβλύνουν τις συγκρούσεις και τα γραφειοκρατικά εμπόδια που θέτουν τοπικά οι δημόσιες υπηρεσίες μέσω του διαλόγου, της τεκμηρίωσης και της διαβούλευσης

Λαμβάνοντας υπόψη το παραπάνω πλαίσιο αλλά και το γεγονός ότι η καινοτομία αποτελεί προτεραιότητα για την περιφέρεια είναι δυνατόν αξιοποιώντας τις συνέργειες μεταξύ των ευρωπαϊκών πολιτικών και χρηματοδοτήσεων αλλά και την εκφρασθείσα βούληση εκ μέρους όλων των εμπλεκόμενων φορέων για κινητοποίηση και συμμετοχή μέσω του κοινού οράματος, να επιδιωχθεί η προώθηση της καινοτομίας μέσω μιας διπλής στόχευσης:

- α. την ανάπτυξη καινοτομικών πρωτοβουλιών στο εσωτερικό της περιφέρειας και της LA αξιοποιώντας το παραπάνω ευνοϊκό πλαίσιο (ανθρώπινο δυναμικό, θεσμικό πλαίσιο, πολιτικές),
- β. την επιλογή, μεταφορά και προσαρμογή μεμονωμένων επιτυχημένων καινοτομιών οι οποίες έχουν αναπτυχθεί στο σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών στον τομέα αυτόν.

Πρακτικά αυτός ο στόχος θα προωθηθεί μέσω μιας πολυεπίπεδης και πολυεταρικής διακυβέρνησης η οποία θα υποστηρίξει την ενεργή ένταξη των αγροτικών εκμεταλλεύσεων ΥΦΑ με κινητήρια δύναμη τους νέο-εισερχόμενους αγρότες. Ένας από τους βασικούς στόχους αυτής της **μορφής διακυβέρνησης** θα είναι η οικοδόμηση ενός κοινωνικού κεφαλαίου δημιουργίας και λειτουργικής ενσωμάτωσης της καινοτομίας.

Οι εργασίες του σεμιναρίου και οι τελικές αποφάσεις έδειξαν ότι η καινοτομία μπορεί να απαντήσει σε μεγάλο βαθμό στα προβλήματα αλλά και στην επιτυχή στόχευση των φορέων της LA. Ωστόσο, σ' αυτές τις μέχρι χθες περιθωριοποιημένες περιοχές η προώθηση ή και αξιοποίηση υφιστάμενων καινοτομιών θα πρέπει όπως έδειξαν και οι παρεμβάσεις των δρώντων στη συζήτηση να ενταχθεί σε μια συνολική στρατηγική καινοτομίας στο πλαίσιο της οποίας θα επιδιώκεται η ανάπτυξη στοχευμένων καινοτομικών δράσεων. Αυτές θα συμβάλλουν στην επίλυση βασικών εμποδίων τα οποία έχουν ήδη εντοπισθεί. Με βάση αυτή την προσέγγιση, οι συμμετέχοντες φορείς σε συνεργασία με την ερευνητική ομάδα του προγράμματος, επέλεξαν καινοτομικές παρεμβάσεις σε τομείς-κλειδιά για την επίτευξη του κοινού πλέον οράματος:

A) την ενίσχυση του κοινωνικού και θεσμικού πεδίου με την δημιουργία μιας νέας μορφής διακυβέρνησης για τον συντονισμό των δράσεων και παρεμβάσεων αγρο-οικολογικού χαρακτήρα με την υποστήριξη ενός Κέντρου Συντονισμού βασισμένο σε ερευνητικά εργαστήρια και στις αναπτυξιακές εταιρείες,

Β) στο τεχνικό επίπεδο τη χρήση εργαλείων 3D, εικονικής πραγματικότητας και GPS για την υποστήριξη της ενεργούς συμμετοχής των τοπικών δρώντων στο σχεδιασμό και στην τεκμηρίωση των επιλογών τους και των αποφάσεών τους και τη συμβουλή τους στη σύνταξη προδιαγραφών για την οργάνωση και λειτουργία της κάθε εκμετάλλευσης στα όρια της κτηματικής περιοχής και της αγρο-οικολογικής ενότητας στην οποία ανήκει,

Γ) την ανάπτυξης μιας μικτής καινοτομικής πρωτοβουλίας (κοινωνικό-θεσμικό, κανονιστικό, τεχνικό και προϊόντα-αγορά) μέσω της υιοθέτησης του Εδαφικού Συμμετοχικού Συστήματος Εγγύησης με διπλό στόχο: α) εσωτερικά τον έλεγχο της εφαρμογής των υποχρεώσεων της κάθε εκμετάλλευσης και β) εξωτερικά την ενημέρωση των καταναλωτών για τους αειφορικούς δεσμούς των συστημάτων HNV με τον χώρο παραγωγής τοπικών προϊόντων.

Τελικά, είναι δυνατόν, ερμηνεύοντας τις παρεμβάσεις, τις προτάσεις και τις επιλογές των δρώντων του σεμιναρίου, να σκιαγραφηθεί η ανάδυση μιας τοπικής στρατηγικής για την προώθηση του οράματος. Πρόκειται για μια στρατηγική υποστήριξης των παραγωγικών συστημάτων HNV και της βιώσιμης εγκατάστασης νέων αγροτών μέσω της ένταξης αυτών των εκμεταλλεύσεων σ' ένα σχέδιο ανάδειξης της αξίας και προώθησης των προϊόντων που παράγονται από συστήματα HNVF, μέσω νέων μορφών συνεργασίας και συνάντησης με την κοινωνία των καταναλωτών.